

Meissen Porcelain Manufactory
Wall clock. 18th-19th c.
Free-standing clock. 19th c.

In 2018, the collection at the LNMA Clock Museum was enriched with two unique exhibits – clocks with porcelain bodies created at the Meissen Porcelain Manufactory. These are a 18th–19th-century wall clock featuring exceptional décor (the story of Cronus, Poseidon and Triton), and a free-standing 18th-century clock decorated with the coat of arms of the Polish-Lithuanian Commonwealth, the Vytis of the Grand Duchy of Lithuania and the Eagles of the Kingdom of Poland. Susanne Bochman, a curator from the Meissen

Museum, confirmed that the free-standing clock decorated with the coat of arms of the PLC was created by model-makers J. J. Kendler and J. F. Eberlain in 1743. The exceptionally decorated porcelain body of the wall clock was made some time in 1774–1814; further research should provide more precise information. Both these clocks are excellent items from the famous Meissen Manufactory.

Danutė Menkutė

Meiseno manufaktūros laikrodžiai

Pakabinamas laikrodis. XVIII a. pab.–XIX a. pr.
Meiseno manufaktūra, Vokietija.
Porcelianas; 95 × 43 × 30 cm
LNDM, KLM-1468

Pastatomas laikrodis. XIX a.
Meiseno manufaktūra, Vokietija.
Porcelianas; 61 × 25 × 18 cm
LNDM, KLM-1467

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus Laikrodžių muziejaus rinkinys 2018 m. pasipildė dviem naujais eksponatais – laikrodžiais su Meiseno manufaktūros porcelianiniais korpusais. Tai ant sienos pakabinamas XVIII–XIX a. (tiksliai pagaminimo data kol kas nežinoma) išskirtinės tematikos dekoro (mitologinės personažų šeimos – senelio Chrono, tėvo Poseidono ir sūnaus Tritono – istorija) laikrodis ir pastatomas XVIII a. laikrodis, dekoruotas Abiejų Tautų Respublikos

herbu, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Vyčiais bei Lenkijos Karalystės Ereliais.

Iki šiol nėra tikslios informacijos, kada išrastas ir pradėtas gaminti porcelianas. Tačiau dėl vietos, kur tai nutiko, sutariama – Kinijoje. Tai šalis, padovanojusi mums ne tik šilką, popierių, paraką, bet ir porcelianą. Senovės Kinijoje žmonės, norėdami pagaminti brangų, nepaprastą indą, gamindavo jį iš nefrito. Tačiau keramikų pastangos sukurti ką nors panašaus į akmenį davė vaisių – daugiau kaip prieš tūkstantį metų buvo pagaminti skaidrūs, net už akmenį stipresni porcelianiniai gaminiai. Kinijoje porcelianas vadintas „dieviškuoju akmeniu“. Nors jo gamybos paslaptys akylai saugotos, manoma, kad jos buvo išvogtos, ir tai lėmė kietojo porceliano paplitimą pasaulyje. XV a. jis pradėtas gaminti Japonijoje, kiek vėliau – Korėjoje.

Markas Polas (1254–1324), Venecijos pirklys ir keliautojas, vienas pirmųjų europiečių,

keliavusių Šilko keliu į Kiniją, pirmasis porcelianą atvežė į Europą. 1295 m. jis atgabeno mažą baltą vazelę, šiuo metu saugomą Vencijoje, Šv. Morkaus Katedros lobyne. Įkūrus Ost-Indijos bendrovės Olandijoje ir Didžiojoje Britanijoje, į Europą kartu su arbata iš Kinijos ir Japonijos XVI a. pradžioje atkeliavo ir pirmosios porcelianinių gaminių siuntos. Balti piešiniais marginti indai europiečiams padarė milžinišką įspūdį, nes viduramžiais čia naudoti tik rudos, pilkos arba juodos spalvos indai. Net auksiniai ir sidabriniai indai negalėjo prilygti baltojo porceliano elegancijai. Nenuostabu, kad tuometiniai valdovai užsidedė mintimi porcelianą gaminti Europoje.

Kinijoje porceliano gamyba buvo paslaptis, už kurios išdavimą meistrai ir jų šeimos nariai bausti mirtimi, todėl europiečiams iš jų išgauti porceliano gamybos formulę buvo praktiškai neįmanoma. Ji reikėjo tiesiog atrasti.

Iki pat XVIII a. pradžios niekam Europoje nepavyko atrasti porceliano gamybos formulės, kol galiausiai po daugybės alchemikų bandymų 1708 m. Saksonijos alchemikas Johanas Frydrichas Biotgeris (1682–1719) ir fizikas-matematikas Erenfrydas Valteris fon Čirnhauzas (1651–1708) pirmieji pagamino europietiško porceliano. Išradėjai sukūrė ne kiniško kopiją, o atrado originalią porceliano recepto formulę, vadinamą „Biotgerio mase“. Ji buvo raudonai rudos spalvos ir gerokai skyrėsi nuo kinų porceliano. Tačiau 1709 m. kovą J. F. Biotgeris parinko tinkamos sudėties baltos glazūros receptą. Apie tai išsyk buvo informuotas valdovas Augustas II (Stiprusis), kuris įvertino atradimą ir 1710 m. sausio 23 d. karališku įsaku įkūrė pirmąją Europoje porceliano manufaktūrą – *Königlich-Polnische und Kurfürstlich-Sächsische Porzellanmanufaktur*. Įsakas parašytas vokiečių, prancūzų, lotynų ir olandų kalbomis. Tai pabrėžė, kad manufaktūros įkūrimas turėjo didelę bendraeuropinę reikšmę. Visas pasaulis turėjo sužinoti, kad Saksonija – vienintelė šalis už Azijos ribų, mokanti gaminti porcelianą, savo kokybe nenusileidžiantį kiniškajam. Saksonijos kurfiursto Augusto II turėtas „baltasis auksas“ iš Meiseno suteikė jam išskirtinę reikšmę, kurios pavydėjo visi Europos valdovai. Taip prasidėjo Europos karališkojo porceliano žygis.

Augustas II, bijodamas prarasti porceliano gamybos receptą, iš Drezdno laboratorijos,

kur iki tol vyko visas porceliano kūrimo procesas, 1710 m. birželį manufaktūrą perkėlė į Meiseno miesto Albrechtsburgo pilį ant Elbės kranto, taip tikėdamasis, kad bus lengviau išsaugoti gamybos paslaptis. Kad porceliano gamybos receptas būtų maksimaliai apsaugotas, manufaktūroje dirbo nedaug meistrų. Tačiau paslapties išlaikyti nepavyko. Dalį meistrų perviliojo Austrija, ir jau 1718 m. atsiradė Vienos porceliano manufaktūra – pirmoji Meiseno porceliano manufaktūros konkurentė. Vėliau įsikūrė Sevro, Fiurstenbergo ir kitos manufaktūros.

Tuo metu ir atsiranda skiriamoji manufaktūros ženklų poreikis, kad būtų įmanoma apsaugoti savo gaminius nuo padirbinėjimo. 1722 m. manufaktūros inspektoriaus Johanno Melchioro Steinbrücko pasiūlymu buvo sukurta Meiseno porceliano emblema – du sukryžiuoti mėlyni kardai (*Gekreuzten Schwerter*), kurie buvo paimti iš Saksonijos kurfiursto herbo. Šis logotipas galutinai įsitvirtina tik nuo 1731-ųjų. Iki tol paraleliai buvo naudojami šie inicialai: M.P.M. (*Meisener Porzellan-Manufaktur*), K.P.F. (*Königliche Porzellan-Manufaktur*) bei AR (*Augustus Rex*). Pastarasis buvo dedamas ant indų, gaminamų Saksonijos kurfiursto dvarui. J. M. Steinbrücko pasiūlytas Meiseno porceliano logotipas (du sukryžiuoti mėlyni kardai) naudojamas ir šiandien. Atskirais laikotarpiais kardai buvo komponuojami su papildomais ženklais – žvaigždutėmis, taškais, skaičiais ir kt., tačiau patys kardai pasikeitė labai nežymiai.

Meiseno manufaktūros darbo pradžioje Saksonijos porceliano meistrai tik kopijuodavo Kinijos ir kitų Azijos šalių indus bei įvairias figūrėles, bet bėgant laikui jie sukūrė savitą stilių, kuris buvo orientuotas į baroko ir rokoko formas. Būtent tokiais darbais Meiseno porcelianas ir išgarsėjo pasaulyje. Tam labai padėjo nuo 1731 m. manufaktūroje pradėjęs dirbti Europos porceliano skulptūrų meistras Johanas Joachimas Kändleris (1706–1775). Derindamas baroko ir rokoko meninius principus su porceliano plastinėmis savybėmis, jis sukūrė išraiškingą mažosios plastikos žanrą ir suformavo šios manufaktūros stilių. J. J. Kändlerio ir jo talentingų kolegų sukurti darbai tapo labai populiarūs Europoje ir dar labiau išgarsino Meiseno porcelianą.

Meiseno porcelianas, išsiskiriantis gausiu dekoru, žinomas visame pasaulyje dėl

>
Pakabinamas laikrodis
XVIII a. pab.-XIX a. pr.
Meiseno manufaktūra, Vokietija
Porcelianas; 95 × 43 × 30 cm
LNDM, KLM-1468
Fot. Paulius Makauskas

<
Pastatomas laikrodinis. XIX a.
Meiseno manufaktūra,
Vokietija
Porcelianas; 61 × 25 × 18 cm
LNDM, KLM-1467
Fot. Paulius Makauskas

alegorinių figūrų, lėkščių, vazų su skulptūrinėmis gėlių ir gyvūnų detalėmis, laikrodžių korpusų apdailos. Meiseno porceliano dirbinius charakterizuoja įvairiaspalvis, aukso ir mėlynas dekoras. Jis iki šiol vertinamas dėl karališkos elegancijos ir prabangos, bekompromisio jį gaminančių meistrų kokybės siekio.

Apibendrinant galima pasidžiaugti, kad Laikrodžių muziejaus rinkinį papildė du unikalūs eksponatai – laikrodžiai su Meiseno manufaktūros sukurtais porcelianiniais korpusais. Laikrodžių muziejaus vedėjas Romualdas Martinus kreipėsi į Meiseno manufaktūros muziejaus kuratorę Susane Bochman su klausimais apie šiuos du eksponatus. Gautas patvirtinimas, kad pastatomas laikrodinis, puoštas ATR herbu,

yra sukurtas modeliotojų J. J. Kendlerio ir J. F. Eberlino 1743-aisiais. Meiseno porceliano muziejaus ekspozicijoje galima pamatyti tokį pat laikrodį. Pakabinamo ant sienos laikrodžio išskirtinio deko porcelianinis korpusas buvo pagamintas 1774–1814 m. laikotarpiu. Norėdami sužinoti tikslesnius modelio metus ir galimą dailininko-modeliuotojo pavardę, turėtume žinoti informaciją apie laikrodžio korpuso formos numerį, kuris yra įspausstas ant korpuso vidinės dalies. Tai sudėtingas procesas, reikalaujantis kruopščių restauratorių rankų, bet artimiausiu laiku tikimės patikslinti istorinius duomenis apie šį eksponatą.

Danutė Menkutė